

SURUNKALI OBSTRUKTIV O'PKA KASALLIGIDA TAKRORIY ZO'RAYISHLAR RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Xasanov Farruhbek Shakiraliyevich
CAMU Pulmonologiya yo'nalishi bo'yicha
1-bosqich klinik ordinatori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21786277>

Mavzuning dolzarbligi: Surunkali obstruktiv o'pka kasalligi dunyo va respublikamizda nogironlik hamda o'limga olib keluvchi surunkali kasalliklar qatorida muhim o'rin egallaydi. Ushbu kasallikda takroriy zo'rayishlar kasallikning kechishini og'irlashtirib, nafas yetishmovchiligining kuchayishiga, o'pka faoliyatining tezroq pasayishiga, shifoxonaga yotqizilishlar sonining ortishiga va o'lim xavfining oshishiga sabab bo'ladi. Takroriy zo'rayishlarning rivojlanishida tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish, nafas yo'llari infeksiyalari, atmosfera havosining ifloslanishi, zararli ishlab chiqarish omillari, yondosh kasalliklar, dori vositalarini muntazam qabul qilmaslik hamda bronxlardagi surunkali yallig'lanish muhim o'rin tutadi. Shuningdek, ilgari kuzatilgan zo'rayishlar ham keyingi zo'rayishlarning mustaqil xavf omillaridan biri hisoblanadi. Takroriy zo'rayishlarga olib keluvchi omillarni aniqlash, ularning klinik ahamiyatini baholash hamda xavf guruhidagi bemorlarni o'z vaqtida aniqlash kasallikning og'irlashishini oldini olish, davolash samaradorligini oshirish va bemorlar hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli surunkali obstruktiv o'pka kasalligida takroriy zo'rayishlar rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish pulmonologiya bo'limining dolzarb ilmiy-amaliy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi: Surunkali obstruktiv o'pka kasalligi bilan og'rigan bemorlarda takroriy zo'rayishlar rivojlanishiga ta'sir etuvchi klinik, anamnestik va laborator omillarni kompleks baholash, ularning zo'rayishlar soni, og'irlik darajasi hamda kasallikning kechishiga ta'sirini aniqlash. Shuningdek, takroriy zo'rayishlar bilan bog'liq xavf omillarining o'zaro bog'liqligini tahlil qilish, yuqori xavf guruhiga kiruvchi bemorlarni aniqlash mezonlarini takomillashtirish hamda kasallik zo'rayishlarining oldini olishga qaratilgan profilaktik va davolash chora-tadbirlarini ilmiy asoslash.

Tadqiqot materiallari va usullari: Tadqiqot 2024–2026-yillar davomida pulmonologiya bo'limida davolangan surunkali obstruktiv o'pka kasalligi tashxisi tasdiqlangan **150 nafar** bemor ishtirokida amalga oshirildi. Tadqiqotga **40–80 yosh** oraliqidagi bemorlar kiritildi. Kasallik tashxisi bemorlarning shikoyatlari, anamnez ma'lumotlari, klinik tekshiruv natijalari, tashqi nafas faoliyatini tekshirish hamda ko'krak qafasi rentgenologik tekshiruvi asosida tasdiqlandi. O'tkir respirator infeksiya fonida rivojlangan vaqtinchalik bronxial obstruksiya, faol sil kasalligi, bronxial astma, o'pkaning xavfli o'smalari va og'ir dekompensatsiyalangan yurak yetishmovchiligi aniqlangan bemorlar tadqiqotga kiritilmadi. Tadqiqot davomida barcha bemorlarda batafsil klinik tekshiruv o'tkazildi. Anamnez yig'ishda tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish davomiyligi, chekish indeksi, kasbiy zararli omillar bilan uzoq muddatli aloqa, biomassa yoqilg'isi tutuni ta'siri, kasallikning davomiyligi, so'nggi bir yil ichida kuzatilgan zo'rayishlar soni, shifoxonaga yotqizilishlar, ambulator davolanish holatlari, inhalatsion dori vositalarini muntazam qabul qilishi hamda yondosh kasalliklar to'g'risidagi ma'lumotlar yig'ildi. Barcha bemorlarda umumiy qon tahlili, umumiy siydik tahlili, qonning biokimyoviy tekshiruvi, balg'amning mikroskopik tekshiruvi, ko'krak qafasi rentgenografiyasi va tashqi nafas faoliyatini tekshirish amalga oshirildi. Zarurat bo'lgan hollarda elektrokardiografiya, yurakni ultratovush tekshiruvi hamda ko'krak

qafasining kompyuter tomografiyasi natijalari ham tahlil qilindi. Bemorlarning nafas yetishmovchiligi darajasi, yo'tal va balg'am ajralishi, hansirashning ifodalanganligi, tana vazni hamda tana vazni indeksi baholandi. Tadqiqot maqsadiga muvofiq bemorlar ikki guruhga ajratildi. Birinchi guruhga so'nggi bir yil davomida **2 marta va undan ko'p** zo'rayish kuzatilgan **80 nafar** bemor, ikkinchi guruhga esa **1 marta yoki zo'rayish kuzatilmagan 70 nafar** bemor kiritildi. Har ikkala guruhda yosh, jins, kasallik davomiyligi, tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish, nafas faoliyati ko'rsatkichlari, yondosh kasalliklar, laborator o'zgarishlar va shifoxonaga yotqizilishlar soni o'zaro qiyosiy tahlil qilindi. Takroriy zo'rayishlar rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida klinik, laborator va funksional ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlik baholandi. Shuningdek, zo'rayishlar sonining kasallik davomiyligi, tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish davomiyligi, yondosh kasalliklar mavjudligi, nafas yetishmovchiligi darajasi hamda dori vositalarini muntazam qabul qilish bilan bog'liqligi o'rganildi. Olingan natijalarga statistik ishlov berish zamonaviy statistik tahlil usullari yordamida amalga oshirildi. Miqdoriy ko'rsatkichlar o'rtacha qiymat va standart og'ish ko'rinishida ifodalandi, guruhlar o'rtasidagi farqlar ishonchliligi tegishli statistik mezonlar yordamida baholandi. **P qiymati 0,05 dan kichik bo'lgan natijalar statistik jihatdan ishonchli deb qabul qilindi.**

Tadqiqot natijalari: Tadqiqot davomida surunkali obstruktiv o'pka kasalligi bilan og'rikan **150 nafar** bemorning klinik, anamnestik, laborator va funksional ko'rsatkichlari kompleks tahlil qilindi. Bemorlarning klinik holatini baholashda kasallik davomiyligi, nafas yo'llari zararlanish belgilari, takroriy zo'rayishlar soni, shifoxonaga yotqizilish holatlari hamda yondosh kasalliklarning mavjudligi o'rganildi. Tekshirilgan bemorlarning **80 nafarida** so'nggi 12 oy davomida takroriy zo'rayishlar kuzatilgan bo'lib, ular asosiy guruhni tashkil etdi. Taqqoslash guruhiga esa takroriy zo'rayishlari kam kuzatilgan yoki kuzatilmagan **70 nafar** bemor kiritildi. Guruhlar tahlili shuni ko'rsatdiki, takroriy zo'rayish kuzatilgan bemorlarda kasallik davomiyligi uzoqroq bo'lib, nafas yo'llarida surunkali yallig'lanish jarayonlari va bronxial to'siqatlanish belgilari ko'proq namoyon bo'lgan. Asosiy guruhdagi bemorlarning **62 nafarida** uzoq muddatli tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish tarixi aniqlangan bo'lsa, taqqoslash guruhida ushbu ko'rsatkich **38 nafar** bemorni tashkil etdi. Shuningdek, kasbiy zararli omillar ta'siri asosiy guruhda **35 nafar**, taqqoslash guruhida esa **20 nafar** bemorda qayd etildi. Bu holatlar tashqi muhit omillarining takroriy zo'rayishlar rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Yondosh kasalliklar tahlil qilinganda, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, arterial qon bosimining oshishi va moddalar almashinuvi buzilishlari takroriy zo'rayish kuzatilgan bemorlarda ko'proq uchradi. Asosiy guruhdagi **55 nafar** bemorda kamida bitta yondosh kasallik mavjud bo'lgan bo'lsa, taqqoslash guruhida bu ko'rsatkich **34 nafar** bemorda qayd etildi. Klinik tekshiruv natijalariga ko'ra, takroriy zo'rayishlar kuzatilgan bemorlarda hansirash, yo'tal va balg'am ajralishi kabi asosiy belgilar kuchliroq ifodalangan. Ushbu guruhda kasallikning og'ir kechishi, kundalik jismoniy faollikning cheklanishi va nafas yetishmovchiligi belgilarining rivojlanishi ko'proq kuzatildi. Laborator tekshiruvlarda takroriy zo'rayish kuzatilgan bemorlarda yallig'lanish jarayonining faolligini ko'rsatuvchi o'zgarishlar ko'proq uchradi. Qon tahlillarida leykotsitlar sonining oshishi, eritrotsitlar cho'kish tezligining ortishi va boshqa yallig'lanish ko'rsatkichlarining o'zgarishi kasallik zo'rayishi bilan bog'liq holda baholandi. Tashqi nafas faoliyatini tekshirish natijalari shuni ko'rsatdiki, takroriy zo'rayishlar kuzatilgan bemorlarda bronxial o'tkazuvchanlik buzilishi va nafas funksiyasining pasayishi yaqqolroq namoyon bo'lgan. Ushbu guruhda kasallikning og'irroq kechishi va nafas yo'llaridagi qaytmas o'zgarishlarning rivojlanish ehtimoli yuqoriroq ekanligi aniqlandi. Olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki, surunkali obstruktiv o'pka kasalligida takroriy

zo'rayishlarning rivojlanishi ko'p omilli jarayon bo'lib, uning shakllanishida avvalgi zo'rayishlar tarixi, tamaki mahsulotlarini iste'mol qilish, kasallik davomiyligi, yondosh kasalliklar, nafas yetishmovchiligi va bronxial o'tkazuvchanlik buzilishlari muhim o'rin egallaydi. Aniqlangan omillar takroriy zo'rayish xavfi yuqori bo'lgan bemorlarni erta aniqlash va individual davolash yondashuvlarini tanlashda muhim klinik ahamiyat kasb etadi.

Xulosa: O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, surunkali obstruktiv o'pka kasalligida takroriy zo'rayishlar kasallik kechishini belgilovchi muhim omillardan biri bo'lib, nafas yetishmovchiligining kuchayishi, o'pka faoliyatining pasayishi va bemorlar hayot sifatining yomonlashishiga olib keladi. Takroriy zo'rayishlarning rivojlanishida kasallik davomiyligi, tamaki mahsulotlarini uzoq muddat iste'mol qilish, zararli ishlab chiqarish omillari ta'siri, nafas yo'llaridagi surunkali yallig'lanish jarayoni, yondosh kasalliklarning mavjudligi hamda avvalgi zo'rayishlar tarixi muhim xavf omillari sifatida aniqlandi. Tadqiqot davomida takroriy zo'rayish kuzatilgan bemorlarda klinik belgilar, jumladan hansirash, yo'tal, balg'am ajralishi va nafas yetishmovchiligi ko'rinishlari ko'proq uchrashi aniqlandi. Ushbu bemorlarda kasallikning og'ir kechishi va bronxial o'tkazuvchanlik buzilishlarining kuchayishi kuzatildi. Tashqi nafas faoliyatini baholash natijalari bronxial to'siqlanish darajasi va takroriy zo'rayishlar rivojlanishi o'rtasida bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Shuningdek, yondosh kasalliklarning mavjudligi va bemorlarning davolash tavsiyalariga rioya qilmasligi zo'rayishlar qaytalanish xavfini oshiruvchi omillar sifatida baholandi. Surunkali obstruktiv o'pka kasalligida takroriy zo'rayishlarning oldini olish uchun xavf omillarini erta aniqlash, bemorlarni muntazam kuzatuvga olish va individual davolash yondashuvlarini takomillashtirish kasallikning rivojlanishini sekinlashtirish, shifoxonaga yotqizilishlar sonini kamaytirish hamda bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ахмеджанов А.А., Саидов Н.А. Surunkali obstruktiv o'pka kasalligida klinik kechish xususiyatlari va zo'rayishlarning oldini olish masalalari. Tibbiyotda yangi kun. 2021. №4. B. 112–116.
2. Ismoilov B.B., Karimov M.M. Surunkali obstruktiv o'pka kasalligida xavf omillarining klinik ahamiyati. O'zbekiston tibbiyot jurnali. 2020. №3. B. 45–49.
3. Rasulov S.S., Abduvahobov D.A. Surunkali obstruktiv o'pka kasalligida tashxislash va davolashning zamonaviy yondashuvlari. O'zbekiston pulmonologiya axborotnomasi. 2022. №2. B. 34–39.
4. Yoqubov A.A., Tursunov J.J. Surunkali bronx-o'pka kasalliklarida yallig'lanish jarayonlarining klinik ahamiyati. Tibbiyot va innovatsiyalar. 2019. №5. B. 78–83.
5. Mamatqulov R.R., Eshonqulov F.F. Surunkali obstruktiv o'pka kasalligida yondosh kasalliklarning kasallik kechishiga ta'siri. Shifokor axborotnomasi. 2023. №1. B. 56–60.
6. Abdullayev N.N., G'ulomov A.A. Surunkali obstruktiv o'pka kasalligida zo'rayishlarni kamaytirishning profilaktik tamoyillari. Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi. 2022. №6. B. 91–95.
7. Авдеев С.Н. Хроническая обструктивная болезнь лёгких: диагностика, лечение и профилактика обострений. Пульмонология. 2020. Т.30. №5. С. 615–628.
8. Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD). Global Strategy for the Diagnosis, Management, and Prevention of Chronic Obstructive Pulmonary Disease. 2024 Report. P. 1–204.